

Preliminär utgåva

DOMSTOLENS DOM (första avdelningen)

den 10 april 2025 (*)

” Begäran om förhandsavgörande – Unionsmedborgarskap – Direktiv 2004/38/EG – Unionsmedborgares och deras familjemedlemmars rätt att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier – Artikel 3 – Personkrets som omfattas – Artikel 2 led 2 d – Familjemedlem – Släkting i rakt uppstigande led till en unionsmedborgare som är beroende för sin försörjning av denna unionsmedborgare och/eller dennes partner – Bedömning av kravet på försörjningsberoende – Rätt tidpunkt för bedömningen av det materiella beroendet – Artikel 10 – Villkor för utfärdande av uppehållskort – Upphållskortets deklaratoriska karaktär – Inlämnande av en ansökan om uppehållskort i den mottagande medlemsstaten flera år efter avresan från ursprungslandet – Huruvida den omständigheten att en vistelse är olaglig enligt den nationella lagstiftningen påverkar bedömningen av kravet på försörjningsberoende ”

I mål C-607/21,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Conseil d'État (Högsta förvaltningsdomstolen, Belgien) genom beslut av den 14 september 2021, som inkom till domstolen den 30 september 2021, i målet

XXX

mot

État belge,

meddelar

DOMSTOLEN (första avdelningen)

sammansatt av domstolens ordförande K. Lenaerts, tillika tillförordnad ordförande på första avdelningen, domstolens vice ordförande T. von Danwitz, tillika tillförordnad domare på första avdelningen, samt domarna A. Kumin (referent), M. Gavalec och I. Ziemele,

generaladvokat: T. Ćapeta,

justitiesekreterare: handläggaren M. Siekierzyńska,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 13 juni 2024,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

- XXX, genom S. Janssens och P. Vanwelde, avocats,
- Belgiens regering, genom M. Jacobs, C. Pochet och M. Van Regemorter, samtliga i egenskap av ombud, biträdda av E. Derriks och K. de Haes, avocats,
- Tjeckiens regering, genom A. Edelmannová, M. Smolek och J. Vlácil, samtliga i egenskap av ombud,
- Danmarks regering, genom M. Jespersen, V. Pasternak Jørgensen, M. Søndahl Wolff och Y. Thyregod Kollberg, samtliga i egenskap av ombud,
- Tysklands regering, genom J. Möller och R. Kanitz, båda i egenskap av ombud,

– Europeiska kommissionen, genom A. Azéma, F. Blanc och E. Montaguti, samtliga i egenskap av ombud,

och efter att den 19 september 2024 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artikel 2 led 2 d i Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/38/EG av den 29 april 2004 om unionsmedborgares och deras familjemedlemmars rätt att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier och om ändring av förordning (EEG) nr 1612/68 och om upphävande av direktiven 64/221/EEG, 68/360/EEG, 72/194/EEG, 73/148/EEG, 75/34/EEG, 75/35/EEG, 90/364/EEG, 90/365/EEG och 93/96/EEG (EUT L 158, 2004, s. 77 och rättelser i EUT L 229, 2004, s. 35, EUT L 197, 2005, s. 3[4], och EUT L 204, 2007, s. 28).

2 Begäran har framställts i ett mål mellan XXX och État belge (belgiska staten) rörande ett avslag på en ansökan om uppehållskort som XXX lämnat in i egenskap av familjemedlem till en unionsmedborgare.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

3 Skälen 5, 10, 13, 14, 17 och 18 i direktiv 2004/38 har följande lydelse:

” (5) För att varje unionsmedborgare skall kunna utöva sin rätt att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier på villkor som säkerställer de objektiva villkoren frihet och värdighet bör även familjemedlemmar beviljas denna rätt, oavsett medborgarskap. För tillämpningen av detta direktiv bör definitionen av ’familjemedlem’ utvidgas, så att den även omfattar registrerade partner om den mottagande medlemsstaten behandlar registrerade partnerskap som likvärdiga med äktenskap.

...

(10) Personer som utövar sin rätt till fri rörlighet bör emellertid inte bli en orimlig belastning för den mottagande medlemsstatens sociala biståndssystem under den första tiden av vistelsen. Därför bör unionsmedborgarnas och deras familjemedlemmars uppehållsrätt under längre tid än tre månader vara underkastad villkor.

...

(13) Kravet på uppehållskort bör begränsas till unionsmedborgares familjemedlemmar som inte är medborgare i en medlemsstat för uppehållsperioder som är längre än tre månader.

(14) De bevishandlingar som de behöriga myndigheterna begär för att utfärda ett bevis om registrering eller ett uppehållskort bör specificeras uttömmande för att undvika olikheter i administrativ praxis eller skilda tolkningar som blir till ett alltför stort hinder när unionsmedborgarna och deras familjemedlemmar skall utöva sin uppehållsrätt.

...

(17) Permanent uppehållsrätt för unionsmedborgare som har valt att bosätta sig varaktigt i en annan medlemsstat skulle stärka känslan av ett gemensamt unionsmedborgarskap och är en nyckelfaktor för att främja social sammanhållning, som är ett av gemenskapens grundläggande mål. En permanent uppehållsrätt bör därför föreskrivas för alla unionsmedborgare och deras familjemedlemmar som har varit stadigvarande bosatta i den mottagande medlemsstaten i enlighet med villkoren i detta direktiv under fem års tid utan att bli utvisade.

- (18) För att utgöra ett verkligt instrument för integration i den mottagande medlemsstat där unionsmedborgaren är bosatt, bör den permanenta uppehållsrätten när den en gång erhållits inte omfattas av villkor.”

4 I artikel 2 i direktivet föreskrivs följande:

”I detta direktiv används följande beteckningar med de betydelser som här anges:

...

2) *familjemedlem*:

...

- b) den partner med vilken unionsmedborgaren har ingått ett registrerat partnerskap på grundval av lagstiftningen i en medlemsstat, om den mottagande medlemsstatens lagstiftning behandlar registrerade partnerskap som likvärdiga med äktenskap och i enlighet med villkoren i relevant lagstiftning i den mottagande medlemsstaten,

...

- d) [...] underhållsberättigade [försörjningsberoende] släktingar i rakt uppstigande led, även till maken eller maken eller till sådan partner som avses i b.

- 3) *mottagande medlemsstat*: den medlemsstat dit unionsmedborgaren reser för att utöva sin rätt att fritt röra sig eller uppehålla sig.”

5 I artikel 3 i direktivet föreskrivs följande:

”1. Detta direktiv skall tillämpas på alla unionsmedborgare som reser till eller uppehåller sig i en annan medlemsstat än den de själva är medborgare i samt på de familjemedlemmar enligt definitionen i artikel 2.2 som följer med eller ansluter sig till unionsmedborgaren.

2. Utan att det påverkar de berördas personliga rätt att fritt röra sig eller uppehålla sig, och i överensstämmelse med nationell lagstiftning, skall den mottagande medlemsstaten underlätta inresa och uppehåll för följande personer:

- a) Alla andra familjemedlemmar, oavsett medborgarskap, som inte omfattas av definitionen i artikel 2.2, om de i det land från vilket de har kommit är beroende av eller bor hos den unionsmedborgare som har primär uppehållsrätt eller om det av allvarliga hälsoskäl absolut krävs att unionsmedborgaren personligen tar hand om familjemedlemmen.

...”

6 I artikel 7.1 och 7.2 i direktiv 2004/38 föreskrivs följande:

”1. Varje unionsmedborgare skall ha rätt att uppehålla sig inom en annan medlemsstats territorium under längre tid än tre månader om den berörda personen

- a) är anställd eller egenföretagare i den mottagande medlemsstaten, eller
- b) för egen och sina familjemedlemmars räkning har tillräckliga tillgångar för att inte bli en belastning för den mottagande medlemsstatens sociala biståndssystem under vistelsen, samt har en heltäckande sjukförsäkring som gäller i den mottagande medlemsstaten, eller
- c) – är inskriven vid en privat eller statlig institution, som är erkänd eller finansierad av den mottagande medlemsstaten på grundval av dess lagstiftning eller administrativa praxis, med huvudsyftet att bedriva studier eller genomgå en yrkesutbildning
- samt har en heltäckande sjukförsäkring som gäller i den mottagande medlemsstaten samt avger en

försäkran till den behöriga nationella myndigheten, i form av en förklaring eller på något annat valfritt likvärdigt sätt, om att han har tillräckliga tillgångar för att kunna försörja sig själv och familjen, så att de inte blir en belastning för den mottagande medlemsstatens sociala biståndssystem under deras vistelseperiod, eller

- d) är familjemedlem som följer med eller ansluter sig till en unionsmedborgare som uppfyller kraven i a, b eller c.

2. Uppehållsrätten enligt punkt 1 skall även omfatta familjemedlemmar som inte är medborgare i en medlemsstat när de följer med eller ansluter sig till unionsmedborgaren i den mottagande medlemsstaten, förutsatt att unionsmedborgaren uppfyller villkoren i punkt 1 a, 1 b eller 1 c.”

7 Artikel 9.1 och 9.2 i direktivet har följande lydelse:

”1. Medlemsstaterna skall utfärda ett uppehållskort till unionsmedborgares familjemedlemmar som inte är medborgare i en medlemsstat, om det planerade uppehållet överstiger tre månader.

2. Fristen för att ansöka om uppehållskort får inte understiga tre månader räknat från ankomstdagen.”

8 Artikel 10 i nämnda direktiv har följande lydelse:

”1. Uppehållsrätten för unionsmedborgares familjemedlemmar som inte är medborgare i en medlemsstat skall intygas genom att en handling som kallas ’uppehållskort för en unionsmedborgares familjemedlem’ utfärdas senast sex månader efter det att ansökan lämnades in. Ett intyg om inlämnad ansökan om uppehållskort skall utfärdas omedelbart.

2. För utfärdande av ett uppehållskort skall medlemsstaterna begära att följande handlingar visas upp.

a) Ett giltigt pass.

b) En handling som styrker familjeanknytning eller ett registrerat partnerskap.

c) Beviset om registrering eller i avsaknad av ett registreringssystem, ett annat bevis på att den unionsmedborgare som de följer med eller ansluter sig till har hemvist i den mottagande medlemsstaten.

d) I de fall som avses i artikel 2.2 c och d, handlingar som styrker att villkoren i de bestämmelserna är uppfyllda.

...”

9 I artikel 14.2 i direktiv 2004/38 föreskrivs följande:

”Unionsmedborgare och deras familjemedlemmar skall ha uppehållsrätt enligt artiklarna 7, 12 och 13 så länge de uppfyller villkoren i dessa artiklar.

I särskilda fall då det finns rimliga tvivel på huruvida en unionsmedborgare eller dennes familjemedlemmar uppfyller kraven i artiklarna 7, 12 och 13 får medlemsstaterna kontrollera att dessa krav är uppfyllda. Denna kontroll skall inte genomföras systematiskt.”

10 I artikel 15.1 i detta direktiv föreskrivs följande:

”Förfarandena i artiklarna 30 och 31 skall på motsvarande sätt tillämpas på alla beslut som på andra grunder än allmän ordning, säkerhet eller hälsa begränsar unionsmedborgares och deras familjemedlemmars fria rörlighet.”

11 I artikel 16.1 och 16.2 i direktivet anges följande:

”1. Unionsmedborgare som har uppehållit sig lagligt under en fortlöpande period av fem år i den mottagande medlemsstaten skall ha permanent uppehållsrätt där. Denna rätt skall inte vara underkastad villkoren i kapitel III.

2. Bestämmelserna i punkt 1 skall också tillämpas på familjemedlemmar som inte är medborgare i en medlemsstat, men som lagligt har uppehållit sig tillsammans med unionsmedborgaren i den mottagande medlemsstaten under en period av fem på varandra följande år.”

Belgisk rätt

- 12 I artikel 40 bis i loi du 15 december 1980 sur l'accès au territoire, le séjour, l'établissement et l'éloignement des étrangers (lag av den 15 december 1980 om utlänningars inresa, vistelse, bosättning och avlägsnande) (*Moniteur belge* av den 31 december 1980, s. 14584), i den lydelse som är tillämplig på omständigheterna i det nationella målet (nedan kallad lagen av den 15 december 1980), föreskrivs följande:

”§ 1. Utan att det påverkar tillämpningen av förmånligare bestämmelser i europeiska lagar eller andra författningar som unionsmedborgares familjemedlemmar kan åberopa, ska följande bestämmelser äga tillämpning på dem.

§ 2. Med familjemedlem till en unionsmedborgare avses

...

4° släktingar i rakt uppstigande led till unionsmedborgaren eller till dennes make eller partner enligt [led] 1° eller 2, som är försörjningsberoende av dessa, som följer med dem eller som ansluter sig till dem;

...”

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

- 13 XXX är marockansk medborgare och mor till en belgisk medborgare som är bosatt i Belgien tillsammans med sin partner N.E.K., som är nederländsk medborgare. Den 11 februari 2005 anmälde N.E.K. sitt sammanboende med XXX son till folkbokföringen i Anderlecht (Belgien).
- 14 XXX reste in i Belgien den 25 juli 2011 med ett pass försett med ett visum från de nederländska myndigheterna som var giltigt fram till och med den 14 oktober 2011.
- 15 Den 21 september 2011 ansökte hon hos belgiska myndigheter om uppehållskort i egenskap av försörjningsberoende släkting i rakt uppstigande led till sin son.
- 16 Belgiska staten avslog ansökan med motiveringen att belgisk lagstiftning, till följd av en lagändring, inte längre innehöll någon möjlighet till familjeåterförening för släktingar i rakt uppstigande led till personer med belgiskt medborgarskap.
- 17 Den 26 juni 2015 lämnade XXX in en andra ansökan om uppehållskort, men denna gång i egenskap av familjemedlem till N.E.K.
- 18 Det framgår av handlingarna i målet vid EU-domstolen att denna ansökan avslogs av belgiska staten, för det första därför att XXX inte hade inkommit med bevisning till styrkande av att de familjemedlemmar som hon anslutit sig till förfogade över tillräckliga medel för att försörja henne, och för det andra därför att de handlingar som hon gett in för att styrka att det vid tidpunkten för ansökan förelåg ett beroendeförhållande mellan henne själv och dessa familjemedlemmar var för gamla för att kunna beaktas. Avslagsbeslutet var förenat med ett utvisningsbeslut. Genom dom av den 14 april 2016 fastställde Conseil du contentieux des étrangers (Utlänningsdomstolen, Belgien), avslagsbeslutet och utvisningsbeslutet på grundval av det första av de ovan angivna avslagsskäl.
- 19 Den 9 november 2017 lämnade XXX in en tredje ansökan om uppehållskort. Återigen åberopade hon sin ställning som familjemedlem till N.E.K.
- 20 Även denna ansökan avslogs av belgiska staten, som härvid bland annat grundade sitt beslut på det andra av de ovan i punkt 18 angivna avslagsskäl. Samtliga av de handlingar som företetts som bevis för att XXX var

medellös var de facto från år 2011, och de handlingar som företetts som bevis för att hon erhöll ekonomiskt stöd från det hushåll som hon anslutit sig till rörde åren 2010 och 2011. Således var dessa handlingar för gamla för att kunna tjäna som bevis för att XXX i ursprungslandet hade försörjts av detta hushåll innan hon lämnade in den aktuella ansökan.

- 21 XXX överklagade avslagsbeslutet till Conseil du contentieux des étrangers (Utlänningsdomstolen), som genom dom av den 30 augusti 2019 avlog hennes överklagande. Den grundade sig därvid bland annat på de klagoranden som EU-domstolen lämnade i sin dom av den 9 januari 2007, Jia (C-1/05, EU:C:2007:1), vad gäller begreppet försörjningsberoende, och anförde i domskälen följande. Släktingar i rakt uppstigande led måste vid tidpunkten för ansökan om att få ansluta sig till unionsmedborgaren visa att de har varit försörjningsberoende av denne i ursprungs- eller avreselandet. Detta betyder att det inte räcker med att den familjemedlem som en släkting i rakt uppstigande led anslutit sig till förfogar över tillräckliga medel eller bor tillsammans med släktingen, för att släktingen ska anses vara försörjningsberoende av nämnda familjemedlem. Släktingen i rakt uppstigande led måste nämligen visa att dennes behov av materiellt stöd från familjemedlemmen förelåg vid den tidpunkt då ansökan om uppehållskort lämnades in. De handlingar som XXX har företett som bevis för att hon saknar medel eller att hon får ekonomiskt stöd från det hushåll som hon anslutit sig till tycks visa hon befann sig i en situation där hon var ekonomiskt beroende av nämnda hushåll under åren 2010 och 2011. Ansökan om uppehållskort lämnades emellertid in den 9 november 2017, det vill säga sex eller sju år senare. Dessa handlingar är således för gamla för att det ska kunna anses styrkt att XXX vid tidpunkten för ansökan var försörjningsberoende av det hushåll som hon anslöt sig till.
- 22 XXX överklagade domen till den hänskjutande domstolen, Conseil d'État (Högsta förvaltningsdomstolen), och yrkade att domen av den 30 augusti 2019 skulle upphävas. Till stöd för sitt överklagande gjorde XXX bland annat gällande att den överklagade domen innehåller en felaktig tillämpning av begreppet försörjningsberoende, i den mening som avses i artikel 2 led 2 d i direktiv 2004/38, och av artiklarna 7.2 och 10.2 d.
- 23 Den hänskjutande domstolen har konstaterat att EU-domstolens tolkning av detta begrepp inte gör det möjligt att avgöra om det är tillämpligt i en situation där den person som ansöker om uppehållsrätt dels redan under många år har befunnit sig i den medlemsstat där referenspersonen är bosatt, dels sedan inresan i landet redan har lämnat in flera ansökningar om uppehållskort, i samtliga fall utan framgång. Vad beträffar ett fall som det nu beskrivna vill den hänskjutande domstolen få klarhet i huruvida det vid prövningen av en ny ansökan om uppehållskort ska göras en bedömning av kravet på att familjemedlemmen ska vara försörjningsberoende av unionsmedborgaren utifrån sökandens situation vid tidpunkten för den nya ansökan eller, tvärtom, utifrån dennes situation före ansökan, det vill säga sökandens situation i ursprungslandet innan denne anslöt sig till unionsmedborgaren i den mottagande medlemsstaten.
- 24 Mot denna bakgrund beslutade Conseil d'État (Högsta förvaltningsdomstolen) att vilandeförklara målet och ställa följande tolkningsfrågor till EU-domstolen:
 - ”1) Ska vid prövningen av begreppet försörjningsberoende, i den mening som avses i artikel 2 led 2 d i [direktiv 2004/38], hänsyn tas till situationen för en sökande som redan befinner sig i den stat där referenspersonen är bosatt?
 - 2) Om fråga 1 besvaras jakande, ska då en sökande som vistas lagligt i denna stat behandlas annorlunda än en sökande som vistas olagligt i samma stat?
 - 3) Ska artikel 2 [led 2 d] i direktiv [2004/38] tolkas på så sätt att släktingar i rakt uppstigande led till stöd för att de ska betraktas som försörjningsberoende, och därmed omfattas av den i den bestämmelsen angivna definitionen av 'familjemedlem', kan [åberopa] att de befunnit sig i en situation där de i ursprungslandet faktiskt var materiellt beroende av referenspersonen, varvid de handlingar som ska visa detta dock hade utfärdats flera år innan de lämnade in ansökan om uppehållskort i egenskap av familjemedlem till en unionsmedborgare och det skäl som anges är att avresan från ursprungslandet och inlämnandet av ansökan om uppehållskort i den mottagande medlemsstaten inte sammanfaller i tiden?
 - 4) Om fråga 3 besvaras nekande, vilka kriterier kan då göra det möjligt att bedöma huruvida det är fråga om en situation av materiellt beroende för en sökande som har ansökt om att få ansluta sig till en unionsmedborgare eller en unionsmedborgares partner, i egenskap av släkting i rakt uppstigande led,

efter att ha fått avslag på en ansökan om uppehållskort som lämnades in i samband med avresan från ursprungslandet?”

Förfarandet vid EU-domstolen

- 25 Förfarandet i detta mål vilandeförklarades genom beslut av domstolens ordförande av den 28 oktober 2022, med stöd av artikel 55.1 b i domstolens rättegångsregler, i avvaktan på avgörandet av mål C-488/21.
- 26 Efter det att domen av den 21 december 2023, Chief Appeals Officer m.fl. (C-488/21, EU:C:2023:1013), hade meddelats, översände EU-domstolen en kopia av domen till Conseil d'État (Högsta förvaltningsdomstolen) och frågade om den, mot bakgrund av denna dom, önskade vidhålla eller återkalla sina tolkningsfrågor. Genom skrivelse till EU-domstolen av den 19 januari 2024 svarade Conseil d'État (Högsta förvaltningsdomstolen) att den önskade vidhålla samtliga tolkningsfrågor.

Prövning av tolkningsfrågorna

Den första och den tredje frågan

- 27 Den hänskjutande domstolen har ställt den första och den tredje frågan, vilka ska prövas gemensamt, för att få klarhet i huruvida artikel 2 led 2 d i direktiv 2004/38 ska tolkas på så sätt att den behöriga nationella myndigheten, vid bedömningen av huruvida en släkting i rakt uppstigande led till en unionsmedborgares partner är försörjningsberoende av unionsmedborgaren och/eller partnern, ska beakta släktingens situation i ursprungslandet vid den tidpunkt då han eller hon lämnade detta land och anslöt sig till unionsmedborgaren i den mottagande medlemsstaten, i förekommande fall på grundval av handlingar som utfärdats före avresan från ursprungslandet, eller om den ska beakta släktingens situation i den mottagande medlemsstaten vid tidpunkten för ansökan om uppehållskort, i ett fall där flera år har förflutit mellan dessa två tidpunkter.
- 28 Det ska inledningsvis påpekas att den tyska regeringen under förfarandet vid EU-domstolen har uttryckt tvivel om huruvida direktiv 2004/38 är tillämpligt i ett fall där en tredjelandsmedborgare, såsom XXX, ansluter sig till sin son och dennes partner, vilka båda är unionsmedborgare, i en medlemsstat där sonen, men inte hans partner, är medborgare.
- 29 Domstolen erinrar i det avseendet om att det följer av lydelsen i artikel 3.1 i direktiv 2004/38 att direktivet ska tillämpas på alla unionsmedborgare som reser till eller uppehåller sig i en annan medlemsstat än den de själva är medborgare i samt på de familjemedlemmar, enligt definitionen i artikel 2.2 i direktivet, som följer med eller ansluter sig till unionsmedborgaren.
- 30 I artikel 2 led 2 d i direktiv 2004/38 föreskrivs att vid tillämpningen av direktivet avses med familjemedlemmar bland annat "[försörjningsberoende] släktingar i rakt uppstigande led, även till maken eller maken eller till sådan partner som avses i [led] b".
- 31 Således gäller, enligt artikel 2 led 2 d jämförd med artikel 3.1 i direktiv 2004/38, att släktingar i rakt uppstigande led som är försörjningsberoende av en unionsmedborgares partner som uppehåller sig i en annan medlemsstat än den han eller hon är medborgare i betraktas som familjemedlemmar till en unionsmedborgare vid tillämpningen av de rättigheter som säkerställs genom detta direktiv – bland annat uppehållsrätt för längre tid än tre månader enligt artikel 7.2 i direktivet – förutsatt att det registrerade partnerskapet uppfyller kriterierna i artikel 2.2 b i samma direktiv.
- 32 Den hänskjutande domstolen förefaller i det aktuella fallet utgå från att den förklaring om sammanboende som XXX son och N.E.K. lämnade in till folkbokföringen i Anderlecht under år 2005 enligt belgisk rätt betyder att det föreligger ett partnerskap som uppfyller villkoren i artikel 2.2 b i direktiv 2004/38.
- 33 Det nu sagda föranleder följande konstaterande. XXX är förälder till partnern till en unionsmedborgare som uppehåller sig i en annan medlemsstat än den i vilken denne har sitt nationella medborgarskap. XXX kan göra anspråk på de rättigheter som säkerställs genom direktiv 2004/38, bland annat uppehållsrätt för längre tid än tre månader, såvitt hon kan visa att hon är försörjningsberoende av det hushåll som hon har anslutit sig till, i den mening som avses i artikel 2 led 2 d i direktiv 2004/38. Detta gäller under förutsättning att den aktuella

unionsmedborgaren uppfyller villkoren i artikel 7.1 a, b eller c i direktivet.

34 Direktiv 2004/38 är således tillämpligt på ett fall som det ovan i punkt 28 angivna.

35 När det gäller den första och den tredje frågan, såsom dessa omformulerats ovan i punkt 27, och närmare bestämt frågan vilken tidpunkt som ska läggas till grund för bedömningen av huruvida kravet på att en släkting i rätt uppstigande led till en unionsmedborgares partner ska vara försörjningsberoende av unionsmedborgaren och/eller dennes parter (artikel 2 led 2 d i direktiv 2004/38) gör EU-domstolen följande bedömning. Av fast rättspraxis framgår att beroendeförhållandet ska föreligga i ursprungs- eller avreselandet vid den tidpunkt då tredjelandsmedborgaren ansöker om att få ansluta sig till partnern och unionsmedborgaren (se, för ett liknande resonemang, dom av den 9 januari 2007, Jia, C-1/05, EU:C:2007:1, punkt 37, och dom av den 16 januari 2014, Reyes, C-423/12, EU:C:2014:16, punkterna 22 och 30).

36 Denna rättspraxis har emellertid gällt fall där tredjelandsmedborgarens ansökan om uppehållstillstånd sammanföll tidsmässigt med ankomsten till den mottagande medlemsstaten, såtillvida att ansökan lämnades in några dagar eller några månader efter ankomsten.

37 Vid dessa förhållanden finner EU-domstolen, i likhet med vad generaladvokaten framhållit i punkt 63 i sitt förslag till avgörande, att skälet till att det i nyss nämnda mål talades om ursprungslandet var att de myndigheter som skulle avgöra huruvida ansökan om uppehållstillstånd skulle beviljas eller ej inte hade något annat val än att lägga den period som föregick flytten till den mottagande medlemsstaten till grund för bedömningen av om de berörda personerna var försörjningsberoende av en unionsmedborgare. Med hänsyn till de faktiska omständigheterna i de målen kunde den bedömning av beroendeförhållandet som skulle göras vid tidpunkten för ansökan om uppehållstillstånd således endast avse de berörda personernas ursprungsland, där de bodde innan de anslöt sig till unionsmedborgaren.

38 Slutsatserna i denna rättspraxis låter sig således inte automatiskt överföras till ett fall där omständigheterna är sådana att flera år har förflutit mellan tidpunkten för tredjelandsmedborgarens avresa från ursprungslandet och den tidpunkt då denne ansöker om uppehållskort.

39 När det gäller ett sådant fall ska först framhållas att det i artikel 10.1 i direktiv 2004/38 anges att uppehållsrätten för unionsmedborgares familjemedlemmar som inte är medborgare i en medlemsstat ska intygas genom att en handling som kallas ”uppehållskort för en unionsmedborgares familjemedlem” utfärdas senast sex månader efter det att ansökan lämnades in.

40 Artikel 10.2 i direktivet innehåller en uttömmande uppräknings av de handlingar som, särskilt, styrker ställningen som ”familjemedlem” i den mening som avses i direktivet. I artikel 10.2 d föreskrivs att en tredjelandsmedborgare, för att visa att han eller hon har denna ställning och därmed erhålla ett uppehållskort, ska visa upp handlingar som styrker att villkoren i artikel 2 led 2 c och d i samma direktiv är uppfyllda. I det fall som avses i artikel 10.2 d innebär detta att det ska styrkas att tredjelandsmedborgaren är en släkting i rakt uppstigande led till en unionsmedborgare och/eller en unionsmedborgares partner.

41 Det ska i detta sammanhang understrykas att EU-domstolen har preciserat att när ett uppehållskort utfärdas till en tredjelandsmedborgare, i enlighet med artikel 10.1 i direktiv 2004/38, är detta inte något som skapar rättigheter, utan det som sker genom utfärdandet av ett sådant uppehållskort är att medlemsstaten fastställer tredjelandsmedborgarens ställning mot bakgrund av bestämmelserna i unionsrätten (dom av den 27 juni 2018, Diallo, C-246/17, EU:C:2018:499, punkt 48 och där angiven rättspraxis).

42 Upphållskortens deklatoriska karaktär innebär att de syftar till att intyga en uppehållsrätt som redan existerar för den berörda personen (dom av den 27 juni 2018, Diallo, C-246/17, EU:C:2018:499, punkt 49 och där angiven rättspraxis) och som har förvärvats oberoende av om ett uppehållskort har utfärdats av en medlemsstats behöriga myndighet (se, för ett liknande resonemang, dom av den 8 april 1976, Royer, 48/75, EU:C:1976:57, punkt 32).

43 Det ankommer sålunda på en behörig nationell myndighet att inom ramen för det administrativa förfarande som föreskrivs i artikel 10 i direktiv 2004/38 tillhandahålla en tredjelandsmedborgare, som ansökt om detta, ett uppehållskort efter det att myndigheten har kontrollerat att den sökande uppfyller villkoren för uppehållsrätt för längre tid än tre månader enligt artikel 7.2 i direktivet. Bland annat krävs att vederbörande omfattas av

begreppet familjemedlem i den mening som avses i direktivet.

- 44 Om det vid den behöriga nationella myndighetens prövning av en ansökan om uppehållskort – i ett fall där en släkting i rakt uppstigande led till partnern till en unionsmedborgare har anslutit sig fysiskt till denne några år före inlämnandet av ansökan – inte gjordes någon kontroll av att släktingen, vid tidpunkten för ansökan, är försörjningsberoende av unionsmedborgaren och/eller dennes partner, i den mening som avses i artikel 2 led 2 d i direktiv 2004/38, så skulle det finnas en risk för att släktingen beviljas uppehållskort i enlighet med artikel 10 i detta direktiv utan att uppfylla de villkor som enligt artikel 7.2 i direktivet gäller för att åtnjuta uppehållsrätt för längre tid än tre månader och således ha rätt till ett sådant uppehållskort (se, för ett liknande resonemang, dom av den 21 december 2023, Chief Appeals Officer m.fl., C-488/21, EU:C:2023:1013, punkterna 60 och 62).
- 45 Av det ovan anförda följer att en tredjelandsmedborgare som ansöker om uppehållskort måste visa att han eller hon omfattas av detta begrepp och således, i ett fall som det nu aktuella, att han eller hon har ställning som "[försörjningsberoende] släkting i rakt uppstigande led" i den mening som avses i artikel 2 led 2 d i direktiv 2004/38.
- 46 Vidare gör EU-domstolen den bedömningen att om en släkting i rakt uppstigande led till partnern till en unionsmedborgare ansöker om uppehållskort med stöd av artiklarna 7.2 och 10 i direktiv 2004/38, flera år efter att fysiskt ha anslutit sig till unionsmedborgaren och dennes partner i den mottagande medlemsstaten, så måste släktingen förete bevisning som styrker dels att han eller hon är försörjningsberoende av unionsmedborgaren och/eller dennes partner i den medlemsstaten vid tidpunkten för ansökan, dels att han eller hon var försörjningsberoende av unionsmedborgaren och/eller dennes partner i ursprungsmedlemsstaten vid tidpunkten för inresan i medlemsstaten.
- 47 I detta avseende framgår av EU-domstolens fasta praxis att inte alla tredjelandsmedborgare har rätt att resa in och uppehålla sig i en medlemsstat enligt direktiv 2004/38. Denna rättighet tillkommer nämligen endast tredjelandsmedborgare som är "familjemedlemmar", i den mening som avses i artikel 2.2 i det direktivet, till en unionsmedborgare som har utövat sin rätt till fri rörlighet genom att bosätta sig i en annan medlemsstat än den där han eller hon har sitt nationella medborgarskap (dom av den 27 juni 2018, Diallo, C-246/17, EU:C:2018:499, punkt 53 och där angiven rättspraxis).
- 48 Således gäller att, såsom angetts ovan i punkterna 29 och 31, en av förutsättningarna för att direktiv 2004/38 över huvud taget ska vara tillämpligt, och därmed för att de rättigheter som säkerställs i direktivet, bland annat rätt till inresa (enligt artikel 5 i direktiv 2004/38) och uppehållsrätt för längre tid än tre månader (enligt artikel 7.2 i direktivet) ska vara tillämpliga, på en tredjelandsmedborgare som önskar ansluta sig till en unionsmedborgare och dennes partner, är att tredjelandsmedborgaren har ställning som "familjemedlem" i den mening som avses i artikel 2.2 i direktivet. För släktingar i rakt uppstigande led innebär detta krav att de ska vara försörjningsberoende av unionsmedborgaren och/eller dennes partner.
- 49 Om den behöriga nationella myndighetens kontroll av beroendeförhållandet endast fick avse släktingens situation i den mottagande medlemsstaten vid tidpunkten för ansökan om uppehållskort, skulle detta kunna leda till att släktingen beviljades uppehållskort trots att denne vid den tidpunkt då han eller hon fysiskt anslöt sig till unionsmedborgaren inte uppfyllde kraven för uppehållsrätt för längre tid än tre månader, vilket dessutom skulle strida mot de mål som eftersträvas med direktiv 2004/38.
- 50 Det ska erinras om att syftet med direktiv 2004/38 är att underlätta utövandet av den primära och individuella rätt att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier som tillerkänns unionsmedborgarna direkt i artikel 21.1 FEUF och att stärka denna rätt. I skäl 5 i direktivet understryks att denna rätt även bör beviljas unionsmedborgares familjemedlemmar, oavsett medborgarskap, för att den ska kunna utövas under objektiva och värdiga förhållanden (dom av den 14 november 2017, Lounes, C-165/16, EU:C:2017:862, punkt 31 och där angiven rättspraxis).
- 51 Tredjelandsmedborgare som är familjemedlemmar till en unionsmedborgare ges dock inte några självständiga rättigheter i direktivet. De rättigheter som dessa eventuellt har enligt direktivets bestämmelser är härledda ur de rättigheter som unionsmedborgaren åtnjuter till följd av att denne har utövat sin rätt till fri rörlighet (dom av den 14 november 2017, Lounes, C-165/16, EU:C:2017:862, punkt 32 och där angiven rättspraxis).

- 52 I detta sammanhang ska det även erinras om att det villkor som avses i artikel 2 led 2 d i direktiv 2004/38, enligt vilket släktingen i direkt uppstigande led ska vara försörjningsberoende av unionsmedborgaren och/eller dennes partner, inte fanns med i det förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv om unionsmedborgares och deras familjemedlemmars rätt att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier (KOM(2001) 257 slutlig) (EGT C 270E, 2001, s. 150) som lades fram av Europeiska kommissionen. Detta villkor tillkom under lagstiftningsförfarandet, vilket visar att unionslagstiftarens avsikt har varit att endast en viss kategori av släktingar i rakt uppstigande led skulle kunna åtnjuta de rättigheter som infördes genom direktiv 2004/38, nämligen endast de som var försörjningsberoende av en unionsmedborgare och/eller en unionsmedborgares partner.
- 53 Om det förhöll sig så, att den omständigheten att en släkting i rakt uppstigande led till en unionsmedborgares partner ansöker om uppehållskort flera år efter att ha anslutit sig till unionsmedborgaren i den mottagande medlemsstaten innebär att den behöriga nationella myndigheten vid handläggningen av denna ansökan inte längre har någon skyldighet att kontrollera att det har förelegat ett beroendeförhållande enligt artikel 2 led 2 d i direktiv 2004/38 i ursprungs- eller avreselandet, trots att det enligt ovan i punkt 35 angiven rättspraxis krävs en sådan kontroll om släktingen lämnar in ansökan samtidigt som han eller hon anländer till medlemsstaten, så skulle det föreligga inte bara en risk för att antalet personer som potentiellt sett skulle kunna omfattas av direktivets rättigheter blev större – vilket således skulle strida mot unionslagstiftarens uttalade vilja – utan även en risk för kringgående av de i direktivet uppställda kraven.
- 54 Dessa risker föreligger emellertid inte i ett fall där en släkting i rakt uppstigande led har rest in i den mottagande medlemsstaten och inledningsvis har uppehållit sig där på grundval av en – självständig eller härledd – uppehållsrätt som kan beviljas enligt unionsrätten enligt en annan bestämmelse än artikel 7.2 i direktiv 2004/38, eller enligt nationell rätt. I ett sådant fall räcker det således att släktingen inkommer med bevisning som styrker att han eller hon är försörjningsberoende av unionsmedborgaren och/eller dennes partner i den medlemsstaten vid tidpunkten för ansökan om uppehållskort enligt artikel 10 i direktivet.
- 55 Till sist ska det, vad gäller den bevismetod som den berörda personen får använda sig av för att visa att han är en ”[försörjningsberoende] släkting i rakt uppstigande led” i den mening som avses i artikel 2 led 2 d i direktivet, erinras om att artikel 10.2 d i direktivet inte innehåller några andra preciseringar än att medlemsstaterna, för att utfärda uppehållskort, ska begära att den sökande uppvisar handlingar som styrker att villkoren i artikel 2 led 2 d – således inbegripet kravet på ett beroendeförhållande – är uppfyllda.
- 56 EU-domstolen finner att eftersom det inte preciseras vilka bevismetoder som den berörde kan använda sig av för att styrka att han eller hon har ställning som ”[försörjningsberoende] släkting i rätt uppstigande led” i den mening som avses i artikel 2 led 2 d i direktiv 2004/38, så kan bevisföringen ske med varje lämpligt medel (se, analogt, dom av den 9 januari 2007, Jia, C-1/05, EU:C:2007:1, punkt 41 och där angiven rättspraxis).
- 57 I detta sammanhang ska det preciseras att även om en handling som intygar att det föreligger ett beroendeförhållande och som har utfärdats av behörig myndighet i ursprungs- eller avreselandet lämpar sig synnerligen väl för detta ändamål, får en sådan handling inte utgöra ett villkor för utfärdande av ett uppehållskort, samtidigt som det är möjligt att inte betrakta enbart det faktum att en unionsmedborgare eller dennes partner har åtagit sig att försörja den berörda familjemedlemmen som ett bevis för att det föreligger ett faktiskt beroendeförhållande (se, för ett liknande resonemang, dom av den 9 januari 2007, Jia, C-1/05, EU:C:2007:1, punkt 42 och där angiven rättspraxis).
- 58 Av det nu sagda framgår att i ett fall där en ansökan om uppehållskort lämnas in flera år efter det att en släkting i rakt uppstigande led till en unionsmedborgares partner anslöt sig till unionsmedborgaren i den mottagande medlemsstaten, så måste släktingen, för att styrka att han eller hon har ställning som ”familjemedlem” i den mening som avses i artikel 2.2 i direktiv 2004/38, och således för att komma i åtnjutande av en härledd uppehållsrätt, i enlighet med artikel 7.2 i direktivet, till stöd för sin ansökan kunna förete bland annat tidigare utfärdade handlingar som intygar att det förelåg ett beroendeförhållande i ursprungslandet vid den tidpunkt då han eller hon fysiskt anslöt sig till unionsmedborgaren och dennes partner. Dessa handlingar får inte anses vara för gamla.
- 59 Mot bakgrund av det ovan anförda ska den första och den tredje frågan besvaras enligt följande. Artikel 2 led 2 d i direktiv 2004/38, jämförd med artiklarna 7.2 och 10 i direktivet, ska tolkas på så sätt att den behöriga nationella myndigheten, vid bedömningen av huruvida en släkting i rakt uppstigande led till en

unionsmedborgares partner är försörjningsberoende av unionsmedborgaren och/eller partnern, ska beakta både släktingens situation i ursprungslandet vid den tidpunkt då han eller hon lämnade detta land och anslöt sig till unionsmedborgaren i den mottagande medlemsstaten, i förekommande fall på grundval av handlingar som utfärdats före avresan från ursprungslandet, och släktingens situation i den mottagande medlemsstaten vid tidpunkten för ansökan om uppehållskort, i ett fall där flera år har förflutit mellan dessa två tidpunkter.

Den andra frågan

- 60 Det framgår av beslutet om hänskjutande att den ansökan om uppehållskort som XXX ingav till den behöriga belgiska myndigheten den 26 juni 2015 avslogs den 28 september 2015. Avslagsbeslutet förenades med ett utvisningsbeslut. Utvisningen verkställdes inte och XXX har sedan avslagsbeslutet, vilket fastställdes genom en dom av Conseil du contentieux des étrangers (Utlänningsdomstolen) av den 14 april 2016, uppehållit sig olagligt i landet.
- 61 Det är mot bakgrund av dessa omständigheter som den hänskjutande domstolen, genom sin andra fråga, önskar få klarhet i huruvida det förhåller sig så, att för det fall den behöriga nationella myndigheten i den mottagande medlemsstaten vid prövningen av en ansökan om uppehållskort enligt artiklarna 7.2 och 10 i direktiv 2004/38 – och närmare bestämt vid tillämpningen av kravet på beroendeförhållande i artikel 2 led 2 d i direktivet – är skyldig att beakta den sökandes situation i den mottagande medlemsstaten, så är den omständigheten att sökanden uppehåller sig i en medlemsstat i strid med den nationella lagstiftningen av betydelse för myndighetens bedömning av huruvida nämnda krav är uppfyllt.
- 62 Det ska på denna punkt framhållas att direktiv 2004/38 inte innehåller något krav på att en person ”vistas lagligt” i den mottagande medlemsstaten för att kunna anses ha ställning som ”familjemedlem” i den mening som avses i artikel 2 led 2 d. I definitionen av familjemedlemmar i denna bestämmelse görs således ingen åtskillnad beroende på om de berörda personerna redan har uppehållit sig lagligt i den mottagande medlemsstaten i enlighet med nationell lagstiftning eller ej.
- 63 Såsom har angetts ovan i punkt 48 är det tvärtom beroendeförhållandet (vilket artikel 2 led 2 d i direktiv 2004/38 i huvudsak handlar om) som för släktingar i rakt uppstigande led avgör huruvida direktivet är tillämpligt på dem, och det utgör ett av de villkor som måste vara uppfyllda för att de ska komma i åtnjutande av de rättigheter som införs genom direktivet, bland annat uppehållsrätt för längre tid än tre månader enligt artikel 7.2 i direktivet.
- 64 Såsom följer av svaret på den första och den tredje frågan kan en släkting i rakt uppstigande led till partnern till en unionsmedborgare komma i åtnjutande av en härledd uppehållsrätt för längre tid än tre månader enligt artikel 7.2 i direktiv 2004/38, vilken intygas genom utfärdandet av ett uppehållskort, om två villkor är uppfyllda. För det första ska släktingen styrka att han eller hon är försörjningsberoende av unionsmedborgaren och/eller partnern både vid tidpunkten för ansökan om uppehållskort – när släktingen gjort sin ansökan flera år efter inresan i den mottagande medlemsstaten – och vid tidpunkten för inresan. För det andra måste den berörda unionsmedborgaren uppfylla kraven i artikel 7 i direktiv 2004/38.
- 65 Av detta följer att när de materiella villkoren i direktiv 2004/38 för en sådan uppehållsrätt, bland annat kravet på att det ska föreligga ett beroendeförhållande, är uppfyllda vid de relevanta tidpunkter som avses i föregående punkt, kan släktingen i rakt uppstigande led inte nekas denna uppehållsrätt på grund av att han eller hon vid tidpunkten för ansökan om uppehållskort enligt nationell lagstiftning ansågs vistas olagligt i den medlemsstat där den unionsmedborgare som släktingen har anslutit sig till och dennes partner är bosatta.
- 66 Mot bakgrund av det ovan anförda ska den andra frågan besvaras enligt följande. Artikel 7.2 jämförd med artiklarna 2 led 2 d och 10 i direktiv 2004/38 ska tolkas på så sätt att en släkting i rakt uppstigande led till partnern till en unionsmedborgare har en från en unionsmedborgares rättigheter härledd uppehållsrätt för längre tid än tre månader enligt artikel 7.2 i direktivet, vilken intygas genom utfärdandet av ett uppehållskort, under förutsättning att släktingen kan styrka att han eller hon är försörjningsberoende av unionsmedborgaren och/eller partnern såväl vid tidpunkten för ansökan om uppehållskort – när släktingen gjort sin ansökan flera år efter inresan i den mottagande medlemsstaten – som vid tidpunkten för inresan och att den berörda unionsmedborgaren uppfyller kraven i artikel 7 i direktivet. Släktingen får inte nekas sådan uppehållsrätt på grund av att han eller hon enligt nationell lagstiftning vistas olagligt i den mottagande medlemsstaten vid tidpunkten för ansökan om uppehållskort.

Den fjärde frågan

- 67 Genom den fjärde frågan har den hänskjutande domstolen bitt EU-domstolen att fastställa vilka kriterier som ska användas för att avgöra om en släkting i rakt uppstigande led till partnern till en unionsmedborgare är materiellt beroende av unionsmedborgaren och/eller partnern i ett fall där ansökan om uppehållskort lämnas in flera år efter det att släktingen fysiskt har anslutit sig till nämnda unionsmedborgare i den mottagande medlemsstaten.
- 68 Denna fråga har ställts för det fall artikel 2 led 2 d i direktiv 2004/38 ska tolkas på så sätt att släktingen i rakt uppstigande led, för att visa att han eller hon är försörjningsberoende av en unionsmedborgare som han eller hon ansluter sig till och/eller av unionsmedborgarens partner, inte kan stödja sig på i ursprungslandet utfärdade handlingar som styrker att det föreligger ett beroendeförhållande på grund av att dessa handlingar är för gamla för att, vid tidpunkten för ansökan om uppehållskort, styrka att det förelegat ett beroendeförhållande i ursprungslandet.
- 69 Det framgår emellertid av punkterna 58 och 59 ovan att en sådan släkting i rakt uppstigande led kan åberopa sådana handlingar till stöd för en ansökan om uppehållskort för att visa att han eller hon är försörjningsberoende av den unionsmedborgare som denne ansluter sig till och/eller av unionsmedborgarens partner.
- 70 Det saknas följaktligen anledning att besvara den fjärde frågan.

Rättegångskostnader

- 71 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (första avdelningen) följande:

- 1) **Artikel 2 led 2 d i Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/38/EG av den 29 april 2004 om unionsmedborgares och deras familjemedlemmars rätt att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier och om ändring av förordning (EEG) nr 1612/68 och om upphävande av direktiven 64/221/EEG, 68/360/EEG, 72/194/EEG, 73/148/EEG, 75/34/EEG, 75/35/EEG, 90/364/EEG, 90/365/EEG och 93/96/EEG, jämförd med artiklarna 7.2 och 10 i samma direktiv,**

ska tolkas på följande sätt:

Vid bedömningen av huruvida en släkting i rakt uppstigande led till en unionsmedborgares partner är försörjningsberoende av unionsmedborgaren och/eller partnern, ska den behöriga nationella myndigheten beakta både släktingens situation i ursprungslandet vid den tidpunkt då han eller hon lämnade detta land och anslöt sig till unionsmedborgaren i den mottagande medlemsstaten, i förekommande fall på grundval av handlingar som utfärdats före avresan från ursprungslandet, och släktingens situation i den mottagande medlemsstaten vid tidpunkten för ansökan om uppehållskort, i ett fall där flera år har förflutit mellan dessa två tidpunkter.

- 2) **Artikel 7.2 i direktiv 2004/38, jämförd med artikel 2 led 2 d och artikel 10 i samma direktiv,**

ska tolkas på följande sätt:

En släkting i rakt uppstigande led till partnern till en unionsmedborgare har en från en unionsmedborgares rättigheter härledd uppehållsrätt för längre tid än tre månader enligt artikel 7.2 i direktivet, vilken intygas genom utfärdandet av ett uppehållskort, under förutsättning att släktingen kan styrka att han eller hon är försörjningsberoende av unionsmedborgaren och/eller partnern såväl vid tidpunkten för ansökan om uppehållskort – när släktingen gjort sin ansökan flera år efter inresan i den mottagande medlemsstaten – som vid tidpunkten för inresan och att den berörda unionsmedborgaren uppfyller kraven i artikel 7 i direktivet. Släktingen får

inte nekas sådan uppehållsrätt på grund av att han eller hon enligt nationell lagstiftning vistas olagligt i den mottagande medlemsstaten vid tidpunkten för ansökan om uppehållskort.

Underskrifter

* Rättegångsspråk: franska.